بناهای باستانی چگونه پس از ۲ هزار سال هنوز پابرجا هستند؟

پورو نیوز: محققان می‌کوشند تا دریابند چگونه برخی از بناهای باستانی قرن‌ها دوام آورده‌اند. آنان می‌کوشند رمزگشایی از این بناها می‌تواند راه را برای بادوام‌ترکردن سازه‌های مدرن هموار کند.

معماران باستانی در سراسر جهان سازه‌هایی را خلق کرده‌اند که هزاران سال بعد هنوز پابرجا هستند. از مهندسان رومی که دژهای دریایی نفوذناپذیر را بی می‌ریختند تا سنگ‌تراشان تمدن مایا که مجسمه‌های کجی را برای خدایان خود می‌ساختند و سازندگان چینی که دیوارها را در برابر مهاجمان مرتفع‌تر می‌کردند.

این سازه‌ها با وجود گذشت قرن‌ها هنوز سر جای خود هستند، این در حالی است که سازه‌های جدیدتر ساخت دست بشر عمر به مراتب کوتاه‌تری داشته و تخریب می‌شوند. در مقابل قوام صدها ساله بناهای باستانی، بتنی که بیشتر دنیای مدرن ما را تشکیل می‌دهد تنها حدود ۵۰ تا ۱۰۰ سال عمر می‌کند.

اکنون تعداد فزاینده‌ای از دانشمندان در حال مطالعه مواد مربوط به زمان‌های دور هستند تا راز ماندگاری آنها را کشف کنند؛ از برش‌دادن مصالح سازه‌ها و بررسی متون تاریخی تا اجرای دستورالعمل‌های باستانی به امید بازسازی آنها.

پژوهشگران توانسته‌اند در ضمن این مهندسی معکوس، فهرست شگفت‌انگیزی از مصالح بناهای قدیمی را به دست بیاورند. به گفته آنان افزودنی‌های غیرمنتظره‌ای نظیر پوست درخت، خاکستر آتشفشانی، برنج و حتی ادرار می‌تواند کلید برخی از ویژگی‌های بسیار چشمگیر آن بناها مانند توانایی مستحکم‌تر شدن با گذشت زمان و همین‌طور ترمیم خودکار ترک‌ها باشد.

در حالی که بتن مدرن ما قدرت نگه‌داشتن آسمان‌خراش‌های عظیم و زیرساخت‌های سنگین را دارد، نمی‌تواند با استفاده این مصالح باستانی رقابت کند.

کارلوس رودریگز-ناوارو، محقق در دانشگاه گراناداى اسپانیا، در این باره می‌گوید: «اگر خواص مصالح را با استفاده از دستورالعمل‌های سنتی مردم مایا یا چینی‌های باستان بهبود ببخشید، می‌توانید موادی تولید کنید که در ساخت‌وسازهای مدرن به روشی بسیار پایدارتر به کار بیایند».

بسیاری از پژوهشگران برای الهام‌گرفتن به رومی‌ها روی آورده‌اند. از حدود ۲۰۰ سال قبل از میلاد معماران امپراتوری روم در حال ساختن سازه‌های بتنی چشمگیری بودند که در آزمون زمان مقاومت کرده‌اند؛ از گنبد سر به فلک کشیده پانتئون تا قنات‌های مستحکمی که هنوز آب در آنها جاری است.

جان اولسون، باستان‌شناس در دانشگاه ویکتوریا در کانادا، در این باره می‌گوید حتی در بندرها یعنی جایی‌هایی که آب دریا برای سال‌ها به سازه‌ها ضربه می‌زند شما بتن سازه را «عملا همان‌طورکه در ۲ هزار سال پیش ریخته شده» خواهید یافت.

بیشتر بتن‌های مدرن با سیمان پرتلند ساخته می‌شوند؛ پودری که از حرارت‌دادن سنگ آهک و خاک رس در دماهای فوق‌العاده بالا و آسیاب‌کردن آنها به دست می‌آید. این سیمان با آب مخلوط می‌شود و سپس با اضافه‌کردن خرده‌هایی از سنگ و شن، زنجیره‌ای از واکنش‌های شیمیایی تولید می‌شود که یک مصالح ساختمانی سخت و بادوام را می‌سازد.

مورخان می‌گویند با توجه به سوابق معماران باستانی، مانند ویتروویوس، روند ساخت بتن در روم باستان نیز مشابه بوده است. سازندگان موادی مانند سنگ آهک سوخته و ماسه آتشفشانی را با آب و شن مخلوط می‌کردند و با به‌راه‌انداختن یک زنجیره واکنش‌های شیمیایی همه چیز را به هم متصل می‌ساختند.

اکنون، دانشمندان می‌گویند دلیل کلیدی این را پیدا کرده‌اند که چرا بعضی بتن‌های ساخته‌شده در روم باستان، سازه‌ها را برای هزاران سال نگه داشته است. آنها می‌گویند این ماده باستانی قدرتی غیرعادی برای بازسازی و ترمیم خود دارد که چگونگی آن هنوز دقیقا مشخص نیست، اما سرنخ‌هایی در رابطه با آن یافت شده است.

پژوهشگران در مؤسسه فناوری ماساچوست در مطالعه‌ای که در اوایل سال جاری منتشر کردند آورده‌اند که این خاصیت به اصطلاح «خودترمیمی» از تکه‌های آهک ناشی می‌شود. محققان قبلا فکر می‌کردند که این تکه‌ها نشانه این است که رومی‌ها مواد خود را به اندازه کافی با هم مخلوط نمی‌کردند.

اکنون اما با تجزیه و تحلیل نمونه‌های بتنی از شهر باستانی پریولونوم در نزدیکی رم، دانشمندان دریافته‌اند که این تکه‌ها خاصیت خودترمیمی دارند. در واقع هنگامی که ترک ایجاد می‌شود، آب می‌تواند به داخل بتن نفوذ کند. آهکی که در حالت عادی باعث ترکیدن و نابودی بتن می‌شود. در بناهای باستانی اما این آب، تکه‌های باقی‌مانده آهک را فعال کرده و با واکنش‌های شیمیایی جدیدی که ایجاد می‌کند می‌تواند بخش‌های آسیب‌دیده را پر کند.

گروهی دیگر از دانشمندان می‌گویند کلید دوام سازه‌های رومی در سنگ‌های آتش‌فشانی خاصی است که رومیان پس از فوران جمع‌آوری می‌کردند و در بنا قرار می‌دادند. از آنجا که این سنگ‌ها موادی واکنش‌پذیر هستند، در داخل بنا کمک می‌کنند تا ترک‌های ایجادشده گرفته شوند.

در آن سو در کوپان، شهر باستانی تمدن مایاها در هندوراس، مجسمه‌ها و معابد آهکی حتی با گذشت بیش از هزار سال قرارگرفتن در محیط کرم و مرطوب، دست‌نخورده باقی مانده‌اند.

دانشمندان برای پی‌بردن به راز این ماندگاری با سنگ‌تراشان محلی در هندوراس، که نسب خود را تا معماران مایایی می‌رسانند، ملاقات کردند. آنان دریافتند که سنگ‌تراشان از عصاره درختان محلی چوکوم و جیوت در مخلوط آهک استفاده می‌کنند.

زمانی که پژوهشگران مخلوط مشابهی ساختند متوجه شدند که ملات به دست‌آمده در برابر آسیب‌های فیزیکی و شیمیایی بادوام‌تر است. با این کار مجسمه یا سازه، سختی برخی از ساختارهای طبیعی محکم نظیر صدف‌ها و خارهای خاریشت دریایی را تقلید می‌کرد.

استفاده از مواد طبیعی نظیر عصاره میوه، شیر، کشک، آبجو و حتی سرگین و ادرار در سازه‌های قدیمی عجیب نیست. ملاتی که برخی از معروف‌ترین سازه‌های چین از جمله دیوار بزرگ و شهر ممنوعه را در کنار هم نگه داشته است، شامل آثاری از نشاسته برنج است.

با این حال محققان می‌گویند علم امروز نمی‌تواند تنها به کپی‌کردن دستورالعمل‌های باستانی بسنده کند چرا که برای مثال هر چند بتن رومی مدت زیادی دوام می‌آورد، اما نمی‌تواند بارهای سنگین را تحمل کند. دکتر اولسون، باستان‌شناس، در این باره می‌گوید: «شما نمی‌توانید یک آسمان‌خراش مدرن با بتن رومی بسازید، برای اینکه وقتی به طبقه سوم برسید سازه خراب می‌شود».

در عوض، محققان تلاش می‌کنند تا برخی از ویژگی‌های سازه‌های باستانی، نظیر خاصیت خودترمیمی را انتخاب کرده و آنها را به مخلوط‌های مدرن اضافه کنند.

آدمیر ماسیچ، مهندس عمران و محیط زیست در مؤسسه فناوری ماساچوست، می‌گوید: «ما نیازی نداریم همه چیز را به اندازه رومی‌ها دوام دهیم. اگر بتوانیم ۵۰ تا ۱۰۰ سال هم به طول عمر بتن اضافه کنیم کار به‌صرفه‌ای هم در زمینه مصالح و هم عمر نگهداری و تعمیر بنا انجام داده‌ایم.»

ریتون‌های هخامنشی

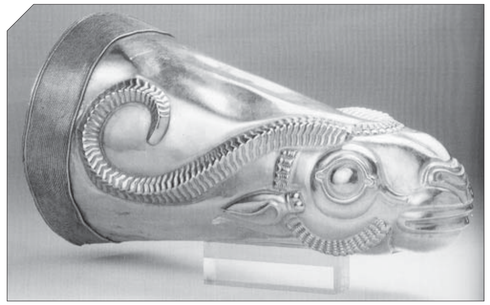

نسترن امانی‌بنی، دانشجوی کارشناسی ارشد باستان‌شناسی: ریتون‌ها ظروفی آشامیدنی هستند که به شکل نیمه‌تنه فوقانی بدن با یه شکل سر و شاخ یک حیوان درآمده‌اند و در کل ظروفی که جانوران بوده و دارای روزنه ورود و خروج مایع باشد. تحت عنوان ریتون طبقه‌بندی می‌کنند. ریتون‌ها در دوره هخامنشی از قرن بالایی را در بین ظروف به خود اختصاص داده‌اند و خاص طبقه اشراف هستند. در زمان هخامنشی برای ساخت ظروف بازرگانی به‌خصوص ریتون‌ها از فلزات گران‌بهایی نظیر طلا و نقره که ابعاد کوچک‌تری داشتند استفاده می‌کردند. استفاده از ریتون‌ها از هزاره چهارم قبل از میلاد تا پایان دوره ساسانی در ایران متداول بوده است. ضمن اینکه قدت در نوع نقوش و تزئینات این ظروف نشان‌دهنده اعتقادات اساطیری و آئینی مؤثر در شکل‌گیری آنهاست. هدف در این پژوهش شناخت نقش و ظرف ریتون‌های هخامنشی با توجه به رواج استفاده آئینی از ریتون‌ها و کارکرد ویژه آنهاست. سعی نگارنده بر آن بوده تا با تکیه بر مکتوبات دوره هخامنشی به طبقه‌بندی جامعی از ریتون‌های این زمان بپردازد. این پژوهش در پاسخ به فرضیه‌ارائه‌شده از سوی کتابخانه‌ای به بوده و به صورت توصیفی _ تحلیلی انجام گرفته است.

در این پژوهش‌های مطرح‌شده در این پژوهش که شامل: چگونگی ساختار و ظرف شکل‌گیری ریتون‌های هخامنشی، جنس به‌کارفته در ساخت ریتون‌ها، و کاربرد این ریتون‌ها است که این ریتون‌ها علاوه بر کارکرد تشریفاتی و رسمی کارکرد آئینی و مذهبی نیز داشته و از دوره‌های اولیه تاریخ ایران در دوره استوانه‌ای و مخروطی بیشتر بر اساس ابزار، متداول بوده است. **واژه‌های کلیدی:** هنر ایرانی، هخامنشیان، فلزکری، ریتون، ساختار باستانی.

تمدن هخامنشی از جمله درخشان‌ترین ادوار ایران باستان به شمار می‌آید. از اینجا معلوم است که ایران از دور باشکوه، اقتدار و نفوذ سیاسی، نظامی، اقتصادی و فرهنگی آنان در ارتباط با ملل گوناگون و بود و همچنین تأثیر و تأثرات آنان در ارتباط با ملل گوناگون و حضور آنها در فلات ایران که موجب شکل‌گیری و ساخت آثار کارایی‌های عدیده در شاخه‌ترین آنها ریتون‌ها هستند، شده است. ریتون‌ها از هزاره چهارم قبل از میلاد در ایران مورد استفاده قرار گرفته‌اند و تا پایان دوره ساسانی به اوج‌گیری خود ادامه دادند و با ورود اسلام به ایران از رونق خود افتادند. این ظروف برای آشامیدن بسیار متداول بوده و استفاده از ریتون‌های مزین و آراسته نیز در مراسمات تشریفاتی و مذهبی مورد استفاده قرار می‌گرفته است. روش کلی در ساخت آنها به گونه‌ای الهام‌گرفته از اشکال جانوران بوده و می‌توان گفت به نوعی این ریتون‌ها در ارتباط با عقاید فرهنگی و اساطیری هخامنشیان طبقه‌بندی آنهاست. در این پژوهش‌های هخامنشی و طریقه ساخت و آن مواجه هستیم. چگونگی ساختار و ظرف شکل‌گیری ریتون‌های هخامنشی و جنس و کاربرد این ریتون‌هاست. روش به‌کاررفته در این پژوهش کتابخانه‌ای بوده و به صورت توصیفی _ تحلیلی انجام گرفته است.

تاریخ‌نویسان و باستان‌شناسان عموما ریتون‌ها را در هر دوره تاریخی به عنوان یک نمونه از اشیای باقی‌شده می‌بررسی کرده‌اند، نکته پژوهشگران اغلب توصیفی بوده و پرداخت کتابخانه‌ای از شیوه کتابخانه‌ای به صورت توصیفی _ تحلیلی انجام گرفته است. تحلیل حاصل از این پژوهش نشان می‌دهد که این ریتون‌ها علاوه بر کارکرد تشریفاتی و رسمی کارکرد آئینی و مذهبی نیز داشته و از دوره‌های اولیه تاریخ ایران در دوره استوانه‌ای و مخروطی بیشتر بر اساس ابزار، متداول بوده است. **واژه‌های کلیدی:** هنر ایرانی، هخامنشیان، فلزکری، ریتون، ساختار باستانی.

تمدن هخامنشی از جمله درخشان‌ترین ادوار ایران باستان به شمار می‌آید. از اینجا معلوم است که ایران از دور باشکوه، اقتدار و نفوذ سیاسی، نظامی، اقتصادی و فرهنگی آنان در ارتباط با ملل گوناگون و بود و همچنین تأثیر و تأثرات آنان در ارتباط با ملل گوناگون و حضور آنها در فلات ایران که موجب شکل‌گیری و ساخت آثار کارایی‌های عدیده در شاخه‌ترین آنها ریتون‌ها هستند، شده است. ریتون‌ها از هزاره چهارم قبل از میلاد در ایران مورد استفاده قرار گرفته‌اند و تا پایان دوره ساسانی به اوج‌گیری خود ادامه دادند و با ورود اسلام به ایران از رونق خود افتادند. این ظروف برای آشامیدن بسیار متداول بوده و استفاده از ریتون‌های مزین و آراسته نیز در مراسمات تشریفاتی و مذهبی مورد استفاده قرار می‌گرفته است. روش کلی در ساخت آنها به گونه‌ای الهام‌گرفته از اشکال جانوران بوده و می‌توان گفت به نوعی این ریتون‌ها در ارتباط با عقاید فرهنگی و اساطیری هخامنشیان طبقه‌بندی آنهاست. در این پژوهش‌های هخامنشی و طریقه ساخت و آن مواجه هستیم. چگونگی ساختار و ظرف شکل‌گیری ریتون‌های هخامنشی و جنس و کاربرد این ریتون‌هاست. روش به‌کاررفته در این پژوهش کتابخانه‌ای بوده و به صورت توصیفی _ تحلیلی انجام گرفته است.

تاریخ‌نویسان و باستان‌شناسان عموما ریتون‌ها را در هر دوره تاریخی به عنوان یک نمونه از اشیای باقی‌شده می‌بررسی کرده‌اند، نکته پژوهشگران اغلب توصیفی بوده و پرداخت کتابخانه‌ای از شیوه کتابخانه‌ای به صورت توصیفی _ تحلیلی انجام گرفته است.

تفاوت ریتون‌های هخامنشی با دوره‌های قبل و بعد از آن این است که در این ریتون‌ها ورود و خروج مایع جدا از یکدیگر طراحی نشده است، بلکه ظرف به شکل یک جام بوده که دهانه آن همزمان روزنه ورود و خروج مایع است. ریتون‌های مخروطی و استوانه‌ای به دلیل شباهت زیاد در ساختار، همواره در یک گروه قرار می‌گیرند. اما تنوع زیاد و همچنین تعداد فراوان ریتون‌ها به دو شکل مخروطی و استوانه‌ای در دوره هخامنشی لزوم مطالعه آنها را در سه گروه ایجاب می‌کند. بنابراین ریتون‌های هخامنشی را باید در سه گروه طبقه‌بندی کرد؛ ۱. ریتون‌های مخروطی ۲. ریتون‌های استوانه‌ای ۳. ریتون‌های شاخی‌شکل. در مطالعه هر ریتون، سه بخش ساختار، شکل و تزئینات بررسی می‌شوند. «ساختار» در هر ریتون، خود از سه بخش متفاوت تشکیل شده است؛ جام، بدنه و تزئین. جام و بدنه ریتون، بخش‌های متصل به هم هستند و درمجموع ساختار کلی یک ریتون را تشکیل می‌دهند. جام، بخشی است که مایع در آن ریخته می‌شود. بدنه، قسمت تحتانی یا قدامی ریتون است که به جام متصل شده و در ساخت آن از فرم بدن حیوانات استفاده می‌شود. نوع اتصال جام و بدنه به یکدیگر تفاوت‌های ساختاری در ریتون‌ها را ایجاد می‌کند». «متداول‌ترین طرح در ساختن جام‌های شراب، جام‌های بوقی‌شکل بوده که از روی جام‌های شاخی دوران بربریت تقلید شده است. از اواخر هزاره دوم‌ق.م ظروف شراب‌خوری شاخ‌مانند با پایه‌هایی به شکل حیوان زانوزده ساخته می‌شده که در نواحی شمالی ایران و در بعضی از کشفیات ترکیه به دست آمده است و خاستگاه آن در غرب روم بوده و با گذشت زمان به ایران راه یافته است. این تعارف بر ویژگی خروج تدریجی مایع در ریتون‌ها تأکید دارند. ویژگی مهم دیگر در ظروف معروف به ریتون استفاده از شکل جانوران مختلف در ساخت آنهاست. گروهی از محققین تمامی ظروف جانورسان را ریتون می‌دانند».

حیوان قرار داده شده است. این تعارف بر ویژگی خروج تدریجی مایع در ریتون‌ها تأکید دارند. ویژگی مهم دیگر در ظروف معروف به ریتون استفاده از شکل جانوران مختلف در ساخت آنهاست. گروهی از محققین تمامی ظروف جانورسان را ریتون می‌دانند».

به اثبات می‌رساند که می‌توان برای مثال از ریتون سفالین به شکل شیر از شهر آدانا، ریتون نقره‌ای به شکل بز وحشی و گریفون یافت‌شده از شهر ارزنجان، ریتون نقره‌ای به شکل آهو مکشوفه از شهر ارزروم سخن به میان آورد. البته منقار، پاها، گردن و بال‌های گریفون با طلا اندود شده و سایر قسمت‌های ریتون به نقره، یعنی، هنرمندان در خلق این جام‌های زرین و سیمین به‌ویژه انهایی که به طور عمومی در نتیجه حیوانات واقعی و تخیلی اتصال یافته‌اند، از سرسختی‌های تحت جمشید الهام گرفته و حتی شیارهای عمودی ظروف بیوتیو جام‌ها به اجداد با اقتباس از شیارهای قاشقی بدنه سنگون‌ها چکش‌کاری شده‌اند. «از نظر اقتصادی رنقلید ریتون‌ها با سکاها در این نواحی بیشتر بستگی به نوشیدنی داشت. سکاها شاخ‌ورهای گوسفند و بز را به شیر چکش از طلا تزئین زدند. این ریتون از نظر هنری از بسیاری جهات با سکاها تشابه دارد و حتی جانب است که بعضی در اصالت آن تردید کردهاند. زیرا تمام خصوصیات هنر هخامنشی متاثر از هنر سکایی در این ریتون موجود است». مطالعات باستان‌شناسی در زمینه تاریخ هنر هند باستان، نشان می‌دهد که هنر سکاها با هنر مداد و هخامنشیان پیوند داشته؛ مانند ریتون‌های هخامنشی که به‌ویژه به هنر سکایی است، این شباهت‌های هنری می‌تواند ناشی از عواملی مانند شرایط اقلیمی و اقتصادی، شیوه‌های تولید و معیشت باشد که مانند هند، سکاها، هخامنشیان و دیگر اقوام همسایه است.

ساختار ریتون‌های هخامنشی

«ریتون‌های هخامنشی در دو گروه اول و دوم یعنی ریتون‌های «مخروطی یا استوانه‌ای» و نیز ریتون‌های شاخی‌شکل» قرار می‌گیرند. ریتون‌های کوزه‌ای شکل در دوره هخامنشی متداول نیستند. ریتون‌های هخامنشی در حقیقت نوعی جام آشامیدنی هستند که به سر و سینه یک حیوان منتهی می‌شوند. مهم‌ترین ویژگی این ریتون‌ها، ساخت کاملا آزمایشی و تجربی است. همه این ویژگی‌ها از اختصاصات هنر هخامنشی است. همچنین نزدیک‌ترین همسایه هخامنشیان، آشوری‌ها که در فلزکاری نیز برای خود دارای سبک بودند. هنرشناسان بر این عقیده‌اند که به اسرار آنها دست پیدا نکرده‌اند. هنرشناسان بر این عقیده‌اند که به ترکیب‌های که هنر هخامنشی از هنر ایلام و مادّ تأثیر پذیرفته از هنر آشور متمایز شده است. هنر هخامنشی از فلزکاری نخستین کسی است که به اختلاف میان سبک تزئین آشوری و هخامنشی و تأثیر هنر یونان بر سبک هخامنشی توجه کرد. «فلزکاری تشریفاتی بیشتر به صورت تزئینات طلایی ظرف‌های نقره، مانند بشقاب و کاسه و جام و کوزه، دیده می‌شود که به نقش برنجوی، لوتوس، نخلچه، نیلوفر و یا تصاویر موجودات واقعی یا اساطیری می‌زیانه». «ظرف‌های سیمین و زرین این باستان بی‌نظیرند. آنچه بر جای مانده به گنجینه‌های بسیار ارزشمند محفوظ در موزه‌ها تعلق دارد. هنگامی که پارمنیون در سال ۳۳۰ به دستور اسکندر غنائم فراوانی را که از پارس به دست آمده بود می‌شمرد، در میان گنجینه‌های هخامنشی، تنها سی‌ام‌ها هزاره ۶۸۶ کیلوگرم رسید». «طلا و نقره با کاشت این رسام می‌ماندند. اما مس و برنز در مقابل فرسایش خاک، زاه و مقاومت جدانی ندارند و آهن در شرایط خاصی در اثر زنگ، کاملا از بین می‌رفته است. ولی آزمایش‌های علمی صورت‌گرفته بر قطعات به‌جامانده آهن، ظاهر اصلی این فلز دوباره احیا و بازسازی کرده، از جمله تولدات فلزکاری این دوره می‌توان ریتون را نام برد که بیانگر دو راه آن به شکل شیور و به منظور نوشیدن مایعات ساخته شده است؛ این شیور با زاویه متناسبی به قسمت قدامی ریتون متصل شده و از ابداعات هنری هخامنشی محسوب می‌شود. در اواسط قرن شش‌م ق.م هنگامی که امپراتوری شکل گرفت، صنوف‌های فلزکاری از جایگاه ویژه‌ای برخوردار شدند. آنچنان که در منابع تاریخی آورده شده، برخی از کارهای فلزی، توسط دربار هخامنشی به یا به منظور دربار هخامنشی ساخته می‌شدند. ویژگی‌های مهم متروپولین سایه (به شکل شیر، ریتون فلزکاری کلکسیون کورکی بن (به شکل گاو)، ریتون نقره‌ای کلکسیون شی‌مل (به شکل قوچ)، ریتون نقره‌ای موزه لوور (به شکل بز و اسب)، ریتون نقره‌ای موزه بریتیش (به شکل گریفون)، ریتون‌های نقره‌ای موزه ارمیتاژ (به شکل بز بالدار)، ریتون طلایی کلکسیون شخصی در نیویورک (به شکل آهو) و سایر ریتون‌های طلایی و نقره‌ای هخامنشیان که تزئین‌بخش موزه‌های ایران هستند؛ آن‌چنان با مهارت ساخته شده‌اند که می‌توان از آنها به عنوان بهترین شاهکارهای هنر فلزکاری عصر هخامنشیان سخن به میان آورد». «گریفن به‌صراحت می‌نویسد: هنر ایران در دوران هخامنشی هر شاهی به دور و بازپخت شاهنشاهان همراه با سرنوشت شاهنشاهی ایران ساخته می‌شود، و به این دلیل است که در دوران پادشاهی کوروش و داریوش به اوج ترقی می‌رسد و سپس بیشرفت آن متوقف می‌شود و فقط در زمان خایارشاه و اردشیر مختصر جنبشی از خود نشان می‌دهد». تزئین جیست؟ ریتون واژه‌ای است یونانی و به جام‌هایی اطلاق می‌شود که به‌نحوی بخشی از آن به شکل حیوان درآمده است و این حیوان‌ها معمولا شیور، بزکوهی و پرندگان قدرتمند هستند. شیوه از القای قدرت در وسایل و امور روزمره زندگی سابقه دیرینه دارد. زیاترین فلزکاری قلمزنی هخامنشی ریتون‌ها هستند و نمونه قابل توجه آن در موزه متروپولیتن به نمایش گذارده شده و گفته می‌شود از همدان به دست آمده است». «دهخدا در ذیل کلمه ریتون چنین آورده است: «ریتون، صراحی باشکمه که آن را از طلا و نقره یا از گل به صورت حیوانی خوشبو ساز بسازند و بدان شراب خورند». مطابق فرهنگ آکسفورد، ریتون واژه‌ای آنهایی هستند که علاوه بر دهانه ظرف، سوراخی برای خروج مایع در آنها وجود دارد که در پوزه یا سینه حیوان قرار داده شده است». «در میان باستان‌شناسان تعاریف فوق کم و بیش پذیرفته‌شده هستند. ابدت پرادا در کتاب «هنر ایران باستان» درمورد ریتون می‌نویسد: کلمه یونانی ریتون از مایع یوان روکرفته شده است. این کلمه در واقع تنها به ظروفی گفته می‌شود که از آن جریان باریک یک مایع بیرون می‌آید. گیرشمن نیز شرح ریتون را کم و بیش مطابق تعریف آکسفورد می‌داند و می‌نویسد: ریتون‌های واقعی آنهایی هستند که علاوه بر دهانه ظرف، سوراخی برای خروج مایع در آن وجود دارد که در پوزه یا سینه

موزه لنینگراد (به شکل قوچ)، ریتون‌های نقره‌ای موزه لوور (به شکل بز و اسب)، ریتون نقره‌ای موزه بریتیش (به شکل گریفون)، ریتون‌های نقره‌ای موزه ارمیتاژ (به شکل بز بالدار)، ریتون طلایی کلکسیون شخصی در نیویورک (به شکل آهو) و سایر ریتون‌های طلایی و نقره‌ای هخامنشیان که تزئین‌بخش موزه‌های ایران هستند؛ آن‌چنان با مهارت ساخته شده‌اند که می‌توان از آنها به عنوان بهترین شاهکارهای هنر فلزکاری عصر هخامنشیان سخن به میان آورد». «گریفن به‌صراحت می‌نویسد: هنر ایران در دوران هخامنشی هر شاهی بود و در بازپخت شاهنشاهان همراه با سرنوشت شاهنشاهی ایران ساخته می‌شود، و به این دلیل است که در دوران پادشاهی کوروش و داریوش به اوج ترقی می‌رسد و سپس بیشرفت آن متوقف می‌شود و فقط در زمان خایارشاه و اردشیر مختصر جنبشی از خود نشان می‌دهد».

جایگاه ریتون‌های هخامنشی

اگر دنبال ریتون‌های کلیسا هستید، باز دید از اولین موزه روستایی جهان در روستای کندلوس نوشهر بروید. این موزه که در میان ساختمانی دوطبقه قرار دارد، با همت دکتر علی‌اصغر جهانگیری و احداث معرفی فرهنگ روستای کندلوس بنا شده است. دکتر علی‌اصغر جهانگیری که یکی از جمع‌آوری اشیای موجود از جیغ کوشتی دریغ نکرد. از همین سبب کوچکی با مبادله کالایی آنان را ارزشمندی را جمع‌آوری کرد که قدمتی هزارساله دارند. در این ساختمان دوطبقه، آثاری از اسناد تاریخی، زیورآلات و نقاشی‌های سنتی به نمایش گذاشته شده است.

خانه مینا و پلنگ

خانه مینا و پلنگ که داستان آن به یک افسانه ۴۰۰سالاه در روستای کندلوس برمی‌گردد، قصه دوستی یک انسان و پلنگ را روایت می‌کند؛ دوستی‌یی که به شکلی عجیب بین این دو موجود شکل گرفته و مردم روستا را در بهت و حیرت فرو برده بود.

داستان از اینجا شروع می‌شود که مینا، دختر نیتیم و تنهای روستا برای جمع‌آوری هیزم به جنگل می‌رود و برای دوری از ترسش با صدای بلند آواز می‌خواند. آواز زیبایی که توجه یک پلنگ را به خود جلب می‌کند و باعث می‌شود به دنبال دختر خانه او برود. مینا در دنیای دوستی جالبی بین دختر و پلنگ شکل می‌گیرد و زمینه این دوستی بین این دو کندلوس پخش می‌شود، اهالی که به‌شدت از این پلنگ می‌ترسیدند؛ اما به خاطر دوستی بین مینا و پلنگ، چیزی انجام نمی‌کردند. روی‌ترین جریان که در پی‌ی دیگه دیده دوره می‌شود و بعد از ابراز احترام، آنها به این عروسی می‌رود. پلنگ با بوکشیدن، محل عروسی را پیدا می‌کند؛ اما اهالی آن دهکده که از وجود پلنگ خبری نداشتند، به سوی او تیراندازی و زخمی‌اش می‌کنند. مینا با غمی بزرگ در دل، از پلنگ مراقبت می‌کند. در یک بحران برای همیشه همراه با پلنگ به دل جنگل می‌زند و دیگر هیچ‌گاه به خانه بازنمی‌گردد. اهالی کندلوس که به این داستان باور عمیقی دارند، تا به امروز خانه مینا و پلنگ را نگه داشته‌اند. اگر سری به روستای کندلوس زدید، حتما سراغی هم از خانه مینا و پلنگ بگیرید.

آرامگاه امامزاده فضل وفاضل

در قسمت شرقی روستای کندلوس دامنه‌ای ساخته شده است که قدمت صدساله دارد و علاوه بر اهمیت مذهبی از اهمیت تاریخی هم برخوردار است. مردم این روستا بنا بر اعتقادات خود برای رفع مشکلات و گرفتاری‌ها در این امامزاده دخیل می‌بندند.

ساختمان این امامزاده معماری جالبی دارد؛ بلان آن به شکل چهارکوش و از جنس آجر است که یک ایوان چوبی زیبا هم دارد. سقف آن از چوب است و نقاشی‌های بسیار ظریفی روی آن وجود دارد.

جشن تیرماه سیزده بدر

«تیرماه سیزده شود» یکی از جشن‌های باستانی استان مازندران است در کندلوس هم اجرا می‌شود. درباره فلسفه این جشن روایت‌های مختلفی وجود دارد که مختص‌ترین آن روایت پرتاب تیر آرش و جشن تیرگان است. خاستگاه این جشن طبرستان (مازندران و گلستان کنونی) بوده است. یکی از رسم‌های جالبی که در روستای کندلوس برگزار می‌شود، جشن «فردینه‌ماه» است که در روزهای ۵ و ۶ مرداد به شکلی باشکوه از دوره‌های اهالی این روستای برگزار می‌شود. این جشن در ایران مراسمی است که به اجرای برنامه‌هایی مانند رقص و آواز، به راه انداختن کارناوال شادی، اجرای بازی‌های محلی و کشتی محلی، پخت آش محلی دوغ و زرشک، پوشیدن لباس‌های سنتی و برگزاری جشن عروسی به سبک سنتی این دو روز را به شادی می‌گذراند. این روستای تاریخی با قدمتی چهارهزارساله با برخورداری از آب‌وهای یبلاقی در دامنه سرسبز و خرم شمالی البرز در ارتفاع هزاره ۶۵۰ متر از سطح دریا و فاصله حدود ۵۰ کیلومتری جنوب شرقی شهرستان نوشهر قرار دارد. براساس یافته‌های باستان‌شناسان، پیشینه تاریخی روستای کندلوس به هزاره سوم قبل از میلاد می‌رسد. این روستا شاهد تمدن‌های گوناگون در ادوار مختلف تاریخی بوده و نشانه‌هایی از تمدن قبل از میلاد قدمت تمدن اول قبل از اسلام و تمدن ایران بعد از اسلام در خود جای داده است.

وجود قبور و گورستان‌های زرتشتی و مانوی، وقوف و اشیای قدیمی که از کوشه و کنار این منطقه به دست آمده، از تمدن درخشان این نقطه از مازندران در دوران قدیم حکایت می‌کند. نامرالدین شاه قاجار در خاطراتش از سفر به این منطقه یاد کرده است. کمال‌الملک، نقاش نامی ایران نیز که در این سفر همراه ناصرالدین شاه بوده، تابلویی از این دهکده ترسیم کرده که در کاخ موزه صاحبقرانیه موجود است.

رقابت کندلوس با ۷ روستا برای جهانی‌شدن

رئیس کوره توسعه جاذبه‌ها و محصولات کردشگری وزارت میراث فرهنگی، کردشگری و صنایع دستی به‌تازگی گزارش داده تعداد صنایع دستی کشور برای انتخاب به‌عنوان روستای جهانی از طرف سازمان جهانی گردشگری (UNWTO) به رقابت می‌پردازند.

به نقل از مهدی بهاروند با تشکیل کارگروه روستاهای جهانی در محل معاونت گردشگری، متشکل از اعضای دفتر مطالعات، آموزش و برنامه‌ریزی گردشگری، دفتر توسعه گردشگری داخلی، پژوهشگاه وزارت و نیز متخصصان این حوزه، از بین کل روستاهای کشور ۱۳۰ روستا وارد مرحله اولیه انتخاب شدند. سپس این تعداد به ۳۰ روستا در ارزیابی نهایی به هشت روستا رسیدند تا با تکمیل پرونده از طرف مدیران استانی و ارسال آن به معاونت گردشگری تا پایان خردادماه سال جاری، سهم جمهوری اسلامی ایران برای بهره‌مندی از فرصت بین‌المللی ایجادشده از سوی سازمان جهانی گردشگری حفظ شود. کندلوس از ذرایخان جزو منتخصلان این حوزه، از بین کل قاسم‌آباد گیلان، کندلوس مازندران، بالیکان کردستان، ابیانه اصفهان و روستای بیشه لرستان جزء روستاهایی هستند که به‌عنوان نمایندگی جمهوری اسلامی ایران در این رقابت جهانی شرکت خواهند کرد. روستای کندلوس اصمال هیمای عضاء دوستی دیگر برای تبت جهانی معرفی شده و برای آنکه مهر بونسکو در این روستا بخورد، نیازمند تأمین زیرساخت‌های مورد نیاز است.

مُهر بونسکو بر گردشگری

ثبت مُهر بونسکو بر روستای کندلوس مازندران که با مناطق زیبا و یبلاقی در دامنه سابقه ثبت جهانی میراث صنایع دستی به شش سال قبل برمی‌گردد و در طول این شش سال ۱۴ شهر و روستای صنایع دستی ایران در شورای جهانی صنایع دستی ثبت شده‌اند و اکنون ثبت ملی و جهانی شهرها و روستاها و صنایع دستی به مطالبه مردمی و اجتماعی تبدیل شده است. برای معرفی و ثبت جهانی این روستا الزامی وجود دارد و دستگاه‌های مختلف باید همکاری مناسب داشته باشند. محمد ولی‌پور، رئیس اداره میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری نوشهر، با اشاره به اینکه پرونده روستای کندلوس برای ثبت جهانی ارائه شده است. گفت: برای معرفی و ثبت جهانی این روستا الزاماتی وجود دارد و دستگاه‌های مختلف باید همکاری مناسب داشته باشند. این وحدت ملی میراث تاریخی ایرانیان است و ریشه در بنیان‌های تاریخی این سرزمین کهن‌سال دارد و پیوندهای قلمروبی آن کم و بیش به ایران بزرگ فرهنگی دوره باستان و تداوم تعالی این سرزمین در عصر زرین اسلامی برمی‌گردد. پیوندهای خویشاوندی همسته مرکزی ایران بزرگ فرهنگی با همبایگانش از شرق و غرب و شمال و جنوب هویت فرهنگی شرق در برابر غرب را در دوره باستان به خود وابسته ساخت و این پیوند در دوره‌های مختلف میراث جاودانه ایران مجموعه‌ای از مفاهیم را در بر می‌گیرد که مصادیق آن در موقعیت مکانی و فرهنگی ایران عامر باستان در ثبت جمشید قابل شناسایی و درک است.

بازگرداندن روح تمدنی یک سرزمین به بستر تاریخی

علیرضا عسگری جاوردی، باستان‌شناس و استاد مطالعات هخامنشی دانشگاه شیراز: تخت جمشید نظام معرفتی ایرانیان است که بنیان آن بر هنر، صلح و دوستی بنا شده است